

Тищенко Л.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

УДК 811.161.2'282

ПІВДЕННОСЛОБОЖАНСЬКІ НАЗВИ МЕБЛІВ ДЛЯ СНУ

У пропонованій статті досліджено південнослобожанські назви меблів для сну, зокрема репрезентацію кількох сем згаданої лексико-семантичної групи в говірках південних районів Харківської та деяких північних районів Донецької областей на двох хронологічних зрізах (кінець XIX – кінець XX століть). На основі поетапного аналізу з'ясовано, які назви є стійкими впродовж дослідженого періоду, які зазнали різного типу змін, які з'явилися в південнослобожанських говірках порівняно недавно. До південнослобожанських назв меблів для сну подано відповідники з інших українських близьких та більш віддалених говірок.

Ключові слова: говірка, діалект, діалектна лексика, репрезентант, лексико-семантична група.

Тищенко Л.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

ЮЖНОСЛОБОЖАНСКИЕ НАЗВАНИЯ МЕБЕЛИ ДЛЯ СНА

В статье исследованы южнослобожанские названия мебели для сна, в частности репрезентация нескольких сем упомянутой лексико-семантической группы в говорах южных районов Харьковской и некоторых северных районов Донецкой областей на двух хронологических срезах (конец XIX – конец XX веков). На основании поэтапного анализа определено, какие названия являются стойкими на протяжении исследуемого периода, какие претерпели изменения, какие появились в южнослобожанских говорах сравнительно недавно. К южнослобожанским названиям мебели для сна представлены соответствия из других украинских близких и более отдаленных говоров.

Ключевые слова: говор, диалект, диалектная лексика, репрезентант, лексико-семантическая группа.

Tyshchenko L.

– Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor, Ukrainian Language and Literature Department, Donbas State Teachers' Training University

THE SOUTH-SLOBOZHAN NAMES OF FURNITURE FOR sleeping

The South-slobozhan names of furniture for sleeping including representation of several semes of mentioned lexical and semantic

group of dialects in southern districts of Kharkiv region and some northern districts of Donetsk region on two chronological sections (the end of XIX – the end of the XX centuries) are investigated in the article. The author, based on the phase analysis, revealed those names which are stable during the studied period, which have undergone various types of changes that appeared in South-slobozhan dialects recently. The South-slobozhan names of furniture for sleeping are filed with Ukrainian counterparts from relative and more distant dialects.

Key words: dialect, dialect vocabulary, representant, lexical and semantic group.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження діалектної лексики є одним із пріоритетних та актуальних напрямків сучасного мовознавства. Особливу увагу діалектологів привертають малодосліджені говірки, до яких належать і південнослобожанські. Докладна характеристика особливостей діалектного мовлення південних районів Харківської та північних районів Донецької областей поповнить науковий опис української діалектної мови.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Говірки Слобожанщини стали предметом активного дослідження у ХХ столітті. Так, особливості східнослобожанських говірок розглянуто в працях Б. Шарпила [13], К. Глуховцевої [5], В. Лєснової [8], І. Ніколаєнко [10] та ін., північнослобожанських – у працях М. Авдєєвої [1], говірки Центральної Слобожанщини досліджує А. Сагаровський [11] та ін. мовознавці. Територія ж Південної Слобожанщини потребує докладного обстеження в діалектному плані.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – охарактеризувати репрезентацію лексико-семантичної групи назв меблів для сну в південнослобожанських говірках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лексико-семантична група назв меблів для сну та їхніх частин в нашому дослідженні представлена такими семами: 1) 'ліжка'; 2) 'верхня поперечна частина ліжка'; 3) 'коліска для малої дитини (загальна назва)'; 4) 'коліска, підвішена на чотирьох мотузочках до стелі'; 5) 'один із чотирьох мотузочків, на яких підвішують колиску'; 6) 'мотузка, тягнучи за яку, гойдають колиску'; 7) 'коліска, дерев'яне ліжечко, що стоїть на підлозі (ніжки попарно сполучені закругленими планками, завдяки чому вона може погойдуватися)'.

Семема 'ліжка' репрезентована в обстежених говірках такими лексемами: *кро^ват'* (*кра^ват'*, *к^роват'*), *пос^тел'* (*пас^тел'*, *пос^тіл'*, *пост^тіл'*, *пос^тел'*, *пос^тел'а*), *л^іжка* (*л^ішко*, *л^іжок*), *п^іл* (*пол*, *поли^ек*), *ко^йка*. Спільними для південнословобожанських та східнословобожанських говірок є репрезентанти *кро^ват'*, *пос^тел'а*, *пос^тіл'*, *л^іжка* [5, с. 149], в обстежених говірках не було записано східнословобожанське *кор^ват'* [ССГ, с. 102]. Інформатор із селища Пашкове Близнюківського району Харківської області вказав на деякі семантичні відтінки паралельних назв *п^іл* і *поли^ек*: *п^іл* – буденне *л^іжка*, а *поли^ек* – святкова *пос^тіл'*.

У середньонаддніпрянських та подільських говірках функціонують лексеми *кро^ват'*, *л^іжка*, *п^іл*, *тап^чан*, *топ^чан* [9, с. 39–40], тобто в останніх, як і в обстежених та східностепових говірках, українські й російські лексеми виступають як дублетні назви, напр., *ліжка* – *кровать* [12, с. 101]; назва *ліжка* побутує і в західнополіських говірках [7, с. 46]. У середньонаддніпрянських говірках "майже всі назви меблів, поширених тепер у вжитку в більшій чи меншій активності, виступають у такій системі паралельних співвідношень: *кровать* – *ліжка* – *п^іл*" [4, с. 28], тобто найдавнішою назвою, як і в південнословобожанських говірках, є лексема *п^іл*, відповідно *л^іжка* та *кро^ват'* – назви пізнішого утворення. Поступова зміна назв пов'язана також із зміною зовнішнього вигляду меблів для сну та матеріалу виготовлення їх: "*кро^ват'* – залізна, *л^іжка* – дерев'яне, а *п^іл* – пристосування з дощок" [4, с. 28].

Під впливом рос. мови були поширені лексеми *кровать* [СРЯ, II, с. 132], *постель* [СРЯ, III, с. 323], *ко^йка* [СРЯ, II, с. 120]. Лексема *пос^тел'* є спільною для обстежених та російських говірок, хоч в останніх може передавати семи 'перина', 'посаг' [СРДГ, III, с. 48]. Міждіалектними відповідниками аналізованої семи в українських південно-західних говорах (наддністрянському, гуцульському, бойківському) є лексеми *ліжка*, *лішко*, *постел'*, *постел'а*, *пост^тіл'*, *постіл'* [14, с. 71], у російських – *корват'* [карват'] 'ліжка, здебільшого дерев'яне' [СРДГ, II, с. 78]. У східнословобожанських говірках *п^іл* 'дерев'яний настил із дощок, на якому спали, складали постіль' [5, с. 148]. Міжговірковими відповідниками лексем аналізованої семи можна вважати назви *п^рим^істка*, *п^рисл^інка*, *ле^ужак*, *но^чі^ука* 'п^іл – дерев'яний настил із дощок у стайні, на якому спали влітку' [5, с. 148].

Зіставлення репертуару семи 'ліжка' на двох хронологічних зрізах (XIX - кінець XX ст.) показало, що без змін протягом останніх

ста років у південнословобожанських говірках збереглися назви *кровать* [Харк. зб., с. 30; 2, с. 163, 167; Грінч., II, с. 310], *ліжка* [Грінч., II, с. 368], семантичної трансформації зазнали лексеми *пóлик* [Грінч., III, с. 283], *піл* [Харк. зб.; Грінч., III, с. 186], фонетичної – *пос'т'ел'* [*постіль* Кв.-Осн., II, с. 620], словотвірної – *л'їжок* [Грінч., II, с. 368], не виявлена в розглянутих писемних джерелах назва *коїка*.

Сему 'верхня поперечна частина ліжка' репрезентують лексеми *б'ил'це* (*би'ел'це*, *би'ел'цо*, *б'ил'ца*, *б'ил'ц'а*, *б'ил'ц'ї*, *б'илце*, *би'ел'це*, *бил'*), *с'пинка* (*сп'їнка*, *спинки*), *кони'ки*, *поб'їч'н'а*, *круг*, *пок'райни'ц'а*. Спільними для південнословобожанських та східнословобожанських говірок є репрезентанти *би'ел'це*, *с'пинка*. Не були зафіксовані в південнословобожанських говірках східнословобожанські назви *ре'шотка*, *ду'га*, *билка* [5, с. 150]. Деякі інформатори вказують на відмінність у семантиці лексем *с'пинка* та *б'ил'це*, пов'язану з матеріалом виготовлення: *с'пинка* – дерев'яна, а *б'ил'це* – залізне, металеве. Інформаторка із селища Близнюки Харківської області, у мовленні якої зафіксовано нехарактерну для південнословобожанських говірок лексему *пок'райни'ц'а*, народилася в селі Березовім Хустського району Закарпатської області, а до села Близнюки переселилася приблизно 1952 року. Лексема *поб'їч'н'а*, зафіксована в говірці села Запаро-Мар'ївка Олександрівського району Донецької області, записана від інформаторів, що були переселені в це село 1951 року із села Стебник Хирівського району Дрогобицької області у зв'язку з перенесенням кордону, бо с. Стебник потрапило в прикордонну зону. Тож згадані лексеми не є типовими для південнословобожанських говірок.

Репрезентанти *б'ил'це* та *с'пинка* поширені в подільському, середньонаддніпрянському говорах [9, с. 41–42]. У полтавських говірках лексема *бильця* передає сему 'край колиски, лави тощо, на які спираються ліктями' [Ващ., с. 15]. У поліських говірках відома лексема *коник* 'вертикальна дошка посудної шафи, паралельна одвірку хатніх дверей, в пази якої вставляються полички, що другим кінцем упираються в стіну', 'деталі витушки у вигляді дерев'яних вертикальних пластинок, на яких тримається пряжа при перемотуванні в клубки', 'те саме, що *козлік* (витушка)' [Лис., с. 102]. У бойківських говірках *коники* 'ніжки стола' [Онишк., II, с. 255]. Близьким до зафіксованого в південнословобожанських говірках *поб'їч'н'а* є бойківське *побічниця* 'побічник' та 'бокова дошка ліжка, бокова коротша стіна ліжка' [Онишк., II, с. 85]. Зафіксовано тут і назву *покрайниця* 'та, що на "окрайци", 'крайня нитка в полотні', 'бічна стіна скрині' [Онишк., II, с. 101]. Лексема *круг* у російських, як і

в південнословобожанських говірках, репрезентує також сему 'плетений з ганчірок круглий килимок, підстилка' [СРДГ, XV, с. 293]. Міждіалектним відповідником лексем аналізованої семи є полтавське *поренчата* 'бильця коло ліжка, перила на мосту' [Ващ., с. 78], середньонаддніпрянські, подільські назви *плечки*, *стоїак*, *било*, *бо'к'їун'а*, *поренчата*, *перило*, *стоїка* [9, с. 41].

Серед репрезентантів семи 'верхня поперечна частина ліжка' на сучасному зрізі не записано жодної лексеми, яка б збереглася без змін протягом останнього століття: назви *бил'це* (пор. *бильце* 'рами люльки' [Грінч., I, с. 56]), *спінка* [Грінч., IV, с. 175], *коники* [Грінч., II, с. 277], *круг* [Грінч., II, с. 311] зазнали семантичних змін, репрезентант *поб'їч'н'а* [*побічнійця* 'бокова доска колыбели' Грінч., III, с. 204] – семантичних і словотвірних, *бил'* – словотвірних [Грінч., I, с. 56], маніфестант *покраїниц'а* у розглянутих писемних джерелах не виявлено.

Сема 'коліска, підвішена на чотирьох мотузочках до стелі' репрезентована в обстежених говірках такими лексемами: *л'ул'ка* (*л'ул'а*), *коліска* (*каліска*, *коліска*, *ви'с'ач'а коліска*), *колі'аска* (*калі'аска*), *коли'санка*, *коли'б'ел'*, *кроватька*. Спільною для південно- та східнословобожанських говірок виявилася назва *коліска*. Не були зафіксовані в обстежених говірках східнословобожанські лексеми *колібка*, *колібел'ка*, *гоїдалка* [5, с. 150]. У подільських та середньонаддніпрянських говірках зафіксовані лексеми *л'ул'ка*, *коліска*, *кроватька*, *качалка* [9, с. 51], у бойківських – *люля* [Онишк., I, с. 423]. У бойківських говірках побутують також лексеми *колісанка* 'гойдалка' [Онишк., I, с. 366], *коліска* 'гойдалка', 'коліска' [Онишк., I, с. 367]. Під впливом рос. мови в південнословобожанських говірках були поширені назви *коли'б'ел'*, *кроватька*, *кач'ел'а* від російських *колыбель* [СРЯ, с. 78], *качели* [СРЯ, II, с. 42], *кроватька* [СРЯ, II, с. 132]. Міждіалектними відповідниками лексем аналізованої семи є бойківське *коляса* 'коляска' [Онишк., I, с. 370], середньонаддніпрянське *плет'анка* [9, с. 51], російське *колыхалка* 'дитяча коліска, люлька, яку підвішують на трьох палках у полі (під час польових робіт)' [СРДГ, XIV, с. 209].

Репрезентантами семи 'коліска для малої дитини (загальна назва)' в обстежених говірках є такі лексеми: *гоїдалка* (*гоїдалка*, *гаїдалка*), *коліска* (*каліска*), *л'ул'ка*, *коли'бел'* (*коли'б'ел'*, *калі'б'ел'*, *коли'бел'ка*, *коли'б'ел'ка*), *кач'ел'а*. Лексема *коли'б'ел'* та її фонетичні й словотвірні варіанти пов'язані з поширенням у південнословобожанських говірках явищем, що в науковій літературі отримало назву атракція – "динаміка складу й структурної організації

одних елементів внаслідок взаємодії з іншими елементами системи” [6, с. 76–77], яка, незважаючи на свою поширеність, “серед факторів внутрішньомовного розвитку лексико-семантичної системи говорів української мови залишається малодослідженою” [6, с. 76–77]. Лексема *ка/ч'ел'а* є поодиноким репрезентантом, в обстежених говірках частіше передає сему ‘гойдалка’, з таким же значенням зафіксована вона й у поліських говорах [Лис., с. 94]. У південно-східних полтавських говірках зафіксовано репрезентант *гоїдалка* ‘колиска’ [Сизько, с. 96]. Поширена ця лексема і в бойківських говірках [Онишк., I, с. 178].

Зіставлення репертуарів сем ‘колиска для малої дитини (загальна назва)’ та ‘колиска, підвішена на чотирьох мотузочках до стелі’ на двох хронологічних зрізах (XIX – кінець XX ст.) дозволяє зробити висновки, що назви *колу́ска*, *колисáнка* [Кв.-Осн., II, с. 15; Грінч., II, с. 268], *люля* [Грінч., II, с. 389], *колибель* [23, с. 127] функціонують у південнословобожанських говірках без змін протягом останнього століття, семантичних змін зазнали лексеми *люлька* [Грінч., II, с. 389], *коляска* [Грінч., II, с. 274], семантичних і фонетичних – *гоїдалка* [Яворн., с. 147; Грінч., I, с. 299], *кро/ватка* [Грінч., II, с. 310], не виявлені у розглянутих писемних джерелах маніфестанти *ви/с'ача ко/лиска*, *ка/чел'а*.

Сему ‘один з чотирьох мотузочків, на яких підвішують колиску’ репрезентують такі лексеми: *в'і/р'оўка* (*в'є/р'оўка*, *ве/р'оўка*, *в'і/р'овочка*), *пово/розка* (*пава/роска*, *пово/роска*, *пово/р'їзка*, *пово/розок*), *ви^е/р'вечка* (*в'і/р'веч'ка*, *в'і/р'вечки*, *верви^ечка*, *ви^е/р'вечки*, *ви^е/р'вичка*), *моту/зок* (*мо/тузка*, *ма/туска*, *мотуз'ки*, *моту/зочок*), *би^е/ч'оўка*, *шну/роўка*, *жи^е/р'дел'ка*. Спільними для південно- та східнословобожанських говірок є назви *в'і/р'оўка*, *пово/розка*, *ве^е/р'вечка*, *моту/зок*. Не були зафіксовані в обстежених говірках східнословобожанські назви *шну/рок*, *шку/рець* [5, с. 152]. У бойківських говірках зафіксовано міждіалектний відповідник *мотуз* та лексеми *мотузок* [Онишк., I, с. 454], *поворозка* [Онишк., II, с. 90]. Спільними для середньонадніпрянських, подільських та південнословобожанських говірок є лексеми *пово/розка*, *ви^е/р'вечка* [9, с. 52]. У полтавських говірках *вер/вечки* ‘мотузки, за які підвішується колиска’ [Ващ., с. 19]. У рос. донських говорах також відома лексема *повороска* ‘зав'язка’ [СРДГ, III, с. 18]. Південнословобожанськими локалізмами є лексеми *шну/роўка* та *жи^е/р'дел'ка*; пор. також в обстежених говірках *же^е/р'дел'а* ‘абрикоса (дерево та ягоди)’, це значення фіксує і “Словник української мови” Д. І. Яворницького: “*Жердела*, -ли або *жердель* – абрикось” [Яворн., с. 221].

Спостереження за динамікою змін компонентного складу семи 'один з чотирьох мотузочків, на яких підвішують колиску' протягом останнього століття дозволяє зробити висновки, що лексема *верв'єчка* [Грінч., I, с. 134] збереглася без змін, семантичну трансформацію демонструють назви *вір'ювка*, *вір'ювочка* [Грінч., I, с. 240], *повор'озка* [Грінч., III, с. 226], *мотузо́к*, *мотузо́чок*, *моту́зка* [Грінч., II, с. 449], семантичну і словотвірну – *пово'розок* [Грінч., III, с. 226], *жер'дел'ка* (*жерде́ля* 'абрикось' [Грінч., I, с. 479], не виявлений у розглянутих писемних пам'ятках маніфестант *би'чо́йка*.

Репрезентантами семи 'мотузка, тягнучи за яку, гойдають колиску' є такі лексеми: *учепка* (*у́чепка*, *у́ч'їпка*, *о́чепка*, *а́чепка*, *о́ч'їпок*, *при^ечепка*, *за́чепка*, *при^ечепочка*, *чепка*), *мо'тузка* (*ма'туска*, *мо'туска*, *мо^утузка*, *му'тузка*, *моту'зок*, *мату'зок*, *моту'зочок*, *мо'тузочка*), *в'їр'о́йка* (*в'е'р'о́йка*, *ви^ер'о́йка*, *в'е'р'овочка*), *ви^ер'веч'ка*, *шнур* (*ш'нурок*, *шну'рочок*, *шну'р'їйка*). У середньонаддніпрянських та подільських говірках цю сему передають лексеми *у́ч'їпка*, *моту'зок*, *мо'тузка*, *в'е^ур'веч'ка*, *в'їр'о́йка*, *в'їр'овочка* [9, с. 52–53]. Назва *учепка* 'вірвовочка біля билець колиски для гойдання' побутує і в поліських говорах [Лис., с. 221]. Лексема *шнурок* зафіксована в бойківських говірках [Онишк., II, с. 386]. У рос. говорах побутують лексеми *моту́зка*, *мотузо́к*, *моту́зочка* [СРНГ, XVIII, с. 305]. Назва *о́ч'їпок* 'головне вбрання заміжніх жінок' відома у полтавських [Ващ., с. 69], поліських, середньо- і нижньонаддніпрянських [АУМ, I, к. 161], а також російських говірках (*очипок* [*ачипок*] 'чепчик') [СРДГ, II, с. 218]. Назви *пово'розка*, *п'оч'їпка*, *п'он'їж*, *коли'санка*, *г'уч'їпка*, *в'їшалочка*, *г'ойдалка* є міжговірковими відповідниками лексем аналізованої семи у середньонаддніпрянських та подільських говірках [9, с. 52–53].

Зіставлення репертуару семи 'мотузка, тягнучи за яку гойдають колиску' на двох хронологічних зрізах (XIX – кінець XX ст.) дозволяє зробити висновки, що жодна із лексем, записаних на сучасному зрізі, не збереглася протягом досліджуваного періоду без змін: більшість репрезентантів зазнала семантичної трансформації (*очіпок* [Кв.-Осн, II, с. 367; Грінч., III, с. 82], *моту́зка* [Грінч., II, с. 449], *мотузо́к*, *мотузо́чок*, *моту́зочка* [Грінч., II, с. 450], *вір'ювка* [Грінч., I, с. 240], *верв'єчка* [Грінч., I, с. 134], *шну́рок* [Грінч., IV, с. 507]), частина – семантичної і фонетичної (*при'чепка* [*п'ричепка* Грінч., III, с. 452], *в'е'р'овочка* [Грінч., I, с. 240]), частина – семантичної і словотвірної (*при'чепочка* [Грінч., III, с. 452], *шнур*, *шну'рочок*, *шну'р'їйка* [Грінч., IV, с. 507]), назви *у́чепка*, *о́чепка*, *за́чепка*, *чепка*, *а́чепка* у розглянутих писемних пам'ятках не виявлені.

Сема 'колиска, дерев'яне ліжечко, що стоїть на підлозі (ніжки попарно сполучені закругленими планками, завдяки чому вона може погойдуватися)' представлена в південнословобожанських говірках такими репрезентантами: ¹л'ул'ка (¹л'ул'ечка, ¹л'ул'ічка, ¹л'ул'а), ко¹лиска, коли^ебел' (коли^еб'ел', калі^еб'ел'ка, коли^ебел'ка, коли^еб'ел'ка), ко¹л'аска, ка¹чалка (ка¹чалко), ка¹ч'ел'ка, ¹гоїдалка, кро¹ватка. Спільними для обстежених та східнословобожанських говірок є назви ¹л'ул'ка, ко¹лиска, кро¹ватка [5, с. 151]. Лексеми, зафіксовані в обстежених говірках, побутують і в інших говорах. Зокрема, репрезентант *колибелька* зафіксовано в поліських говорах [Лис., с. 101], тут же побутує й лексема *люлька* 'колиска, що стоїть на підлозі' [Лис., с. 118], яка в південнословобожанських говірках передає кілька значень. Лексема *качалка* в обстежених говірках зберегла й інше значення, зафіксоване ще в "Словнику української мови" Д. І. Яворницького, – "головка зрілого камышу" [Яворн., с. 342]. У рос. говірках поширені лексеми *качалка* 'колиска, люлька', *качель* 'гойдалка', 'дитяче дерев'яне ліжечко, що може погойдуватися' [СРДГ, XIII, с. 209], *колыска* 'дитяча колиска, люлька' [СРДГ, XIV, с. 209]. Міждіалектним відповідником аналізованої семи є репрезентант *коєчка*, зафіксований у поліських говірках [Лис., с. 100].

Спостереження за репертуаром семи 'колиска, дерев'яне ліжечко, що стоїть на підлозі (ніжки попарно сполучені закругленими планками, завдяки чому вона може погойдуватися)' протягом останнього століття дозволяє констатувати, що незмінно функціонують репрезентанти *люля* [Грінч., II, с. 389], *колу́ска* [Грінч., II, с. 268], *колибель* [3, с. 127], семантичної трансформації зазнали лексеми *люлечка*, *люлька* [Грінч., II, с. 389], *коляска* [Грінч., II, с. 274], *качалка* [Грінч., II, с. 227], семантичної і фонетичної – *кроватка* [Грінч., II, с. 310], *гоїдалка* [Грінч., I, с. 299], словотвірної – *колиб'ел'ка* [3, с. 127], не була виявлена в розглянутих писемних пам'ятках назва *кач'ел'ка*.

Висновки. Отже, репрезентанти ЛСГ назв меблів для сну та їхніх частин утворюють кілька груп: 1) назви, що збереглися без змін протягом останнього століття (9); 2) назви, що трансформувалися: а) за семантикою (41); б) за словотвірним оформленням (12); в) за фонетичним оформленням (6); 3) номінації, що не були виявлені у розглянутих писемних пам'ятках (13). У перспективі потребують докладного дослідження й інші лексико-семантичні групи південнословобожанських говірок у контексті інших українських.

Джерела

- АУМ – Атлас української мови : у 3 т. – К. : Наук. думка. – Т. 1. – 1984. – 498 с.; Т. II. – 1988. – 520 с.; Т. III. – 2001. – 274 с.
- Ващ. – Ващенко В. С. Словник полтавських говорів. – Харків : Вид-во Харк. ун-ту, 1960. – Вип. I. – 107 с.
- Грінч. – Грінченко Б. Д. Словарь української мови. – К., 1907–1909. – Т. I–IV.
- Кв.-Основ. – Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка : у 3 т. – Х., 1978–1979. – Т. I–III.
- Лис. – Лисенко П. С. Словник поліських говорів. – К. : Наукова думка, 1972. – 260 с.
- Онишк. – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок. – К. : Наук. думка, 1984. – Т. I–II.
- Сизько – Сизько А. Г. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. – Д., 1990. – 99 с.
- СРДГ – Словарь русских донских говоров : в 3 т. – Ростов н/Д : Изд-во Ростовского ун-та, 1975–1977. – Т. I–III.
- СРЯ – Словарь русского языка : в 4 т. – М. : Наука, 1985–1998. – Т. I–IV.
- ССГ – Словник українських східнослобожанських говірок / К. Глуховцева, В. Лєснова, І. Ніколаєнко, Т. Терновська, В. Ужченко. – Луганськ, 2002. – 234 с.
- Харк. зб. – Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Очерки по этнографии края / сост. В. В. Ивановъ. – Харьковъ, 1898. – Т. I. – 1012 с.
- Яворн. – Яворницький Д. І. Словник української мови. – Катеринослав, 1920. – Т. I. – 411 с.

Література

1. Авдеева М. Из истории изучения украинских говоров Воронежской области / М. Авдеева // Вісник Луганського держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2001. – № 12. – С. 44–46.
2. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / передмова, коментар В. В. Кравченка / Д. І. Багалій. – Харків : Основа, 1991. – 256 с.
3. Будилович А. Первобытные славяне в их языке, быте и понятиях по данным лексикальным : исследования в области лингвистической палеонтологии славян / А. Будилович. – К., 1882. – Ч. II. – Вып. 1. – 262 с.
4. Ващенко В. С. Лінгвістична географія Наддніпрянщини / В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ, 1968. – 158 с.

5. Глуховцева К. Д. Лексика народного побуту українських східнослов'янських говірок : дис. ... канд. філол. наук / К. Д. Глуховцева. – К., 1992. – 427 с.

6. Гриценко П. Ю. Атракція як фактор розвитку лексико-семантичної системи говорів / П. Ю. Гриценко // Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами : тези доп. – Ужгород, 1982. – С. 76–79.

7. Козачук Г. О. Взаємодія літературної і діалектної побутової лексики / Г. О. Козачук // Мовознавство. – 1985. – № 2. – С. 44–47.

8. Леснова В. В. Номінація людини та її рис у східнослов'янських українських говірках : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / В. В. Леснова. – Запоріжжя, 1999. – 21 с.

9. Мартинова Г. І. Подільсько-середньонадніпрянська діалектна межа (за даними побутової лексики правобережної Черкащини) : дис. ... канд. філол. наук / Г. І. Мартинова. – К., 1993. – 480 с.

10. Ніколаєнко І. О. Структура й ареальна характеристика лексики традиційного ткацтва в українських східнослов'янських говірках : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / І. О. Ніколаєнко. – Запоріжжя, 2000. – 24 с.

11. Сагаровський А. Фрагмент діалектного словника Харківщини / А. Сагаровський // Волинь-Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіон. проблем. – Житомир : Редакційно-видавничий відділ Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2001. – Вип. 6. – С. 249–254.

12. Омельченко З. Л. Взаємодія лексики східностепових говорів України з лексикою російської мови / З. Л. Омельченко // Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами : тези доп. – Ужгород, 1982. – С. 100–103.

13. Шарпило Б. А. Українські говірки Луганщини в їх відношенні до діалектної системи південно-східного наріччя української мови / Б. А. Шарпило. – Луганськ, 1952. – 53 с.

14. Studia nad dialektologią ukraińską i polską (z materiałów b. katedry języków ruskich UJ) // opracował M. Karaś. – Kraków, 1975. – 237 s.